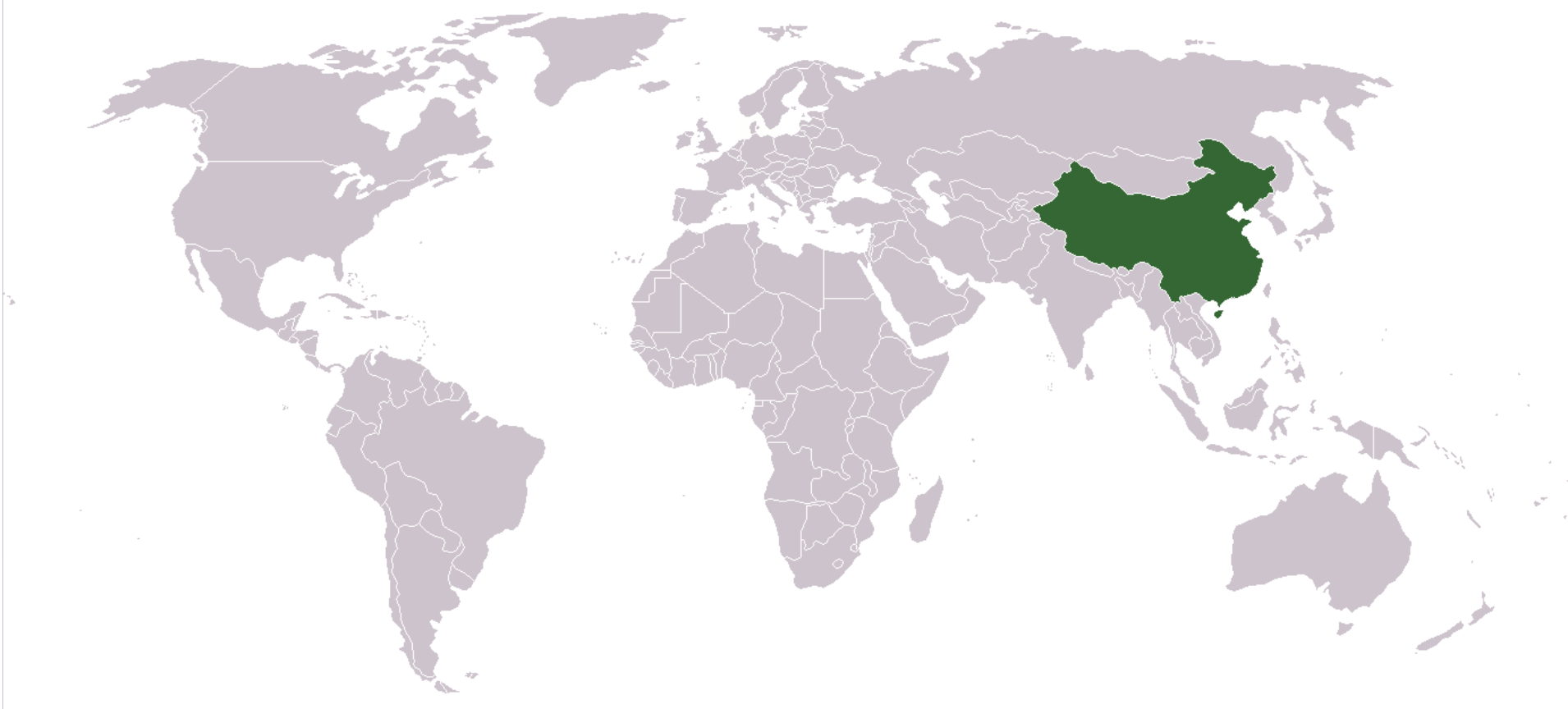

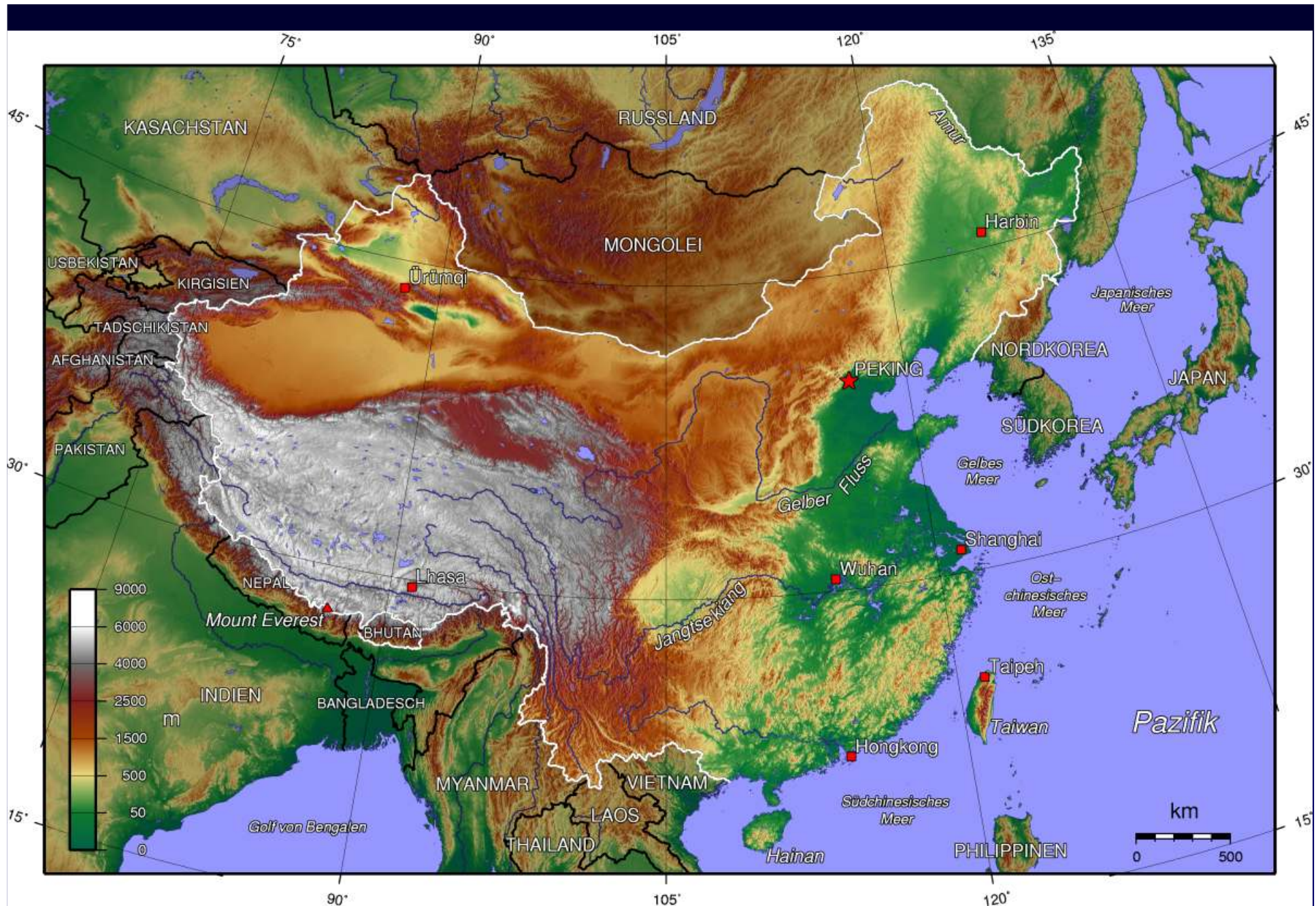
Belső-Ázsia klimatikus geográfiai viszonyai

**Kínai településnevek és
értelmezésük; a kínai nyelv;
Kína klímatörténete;
a kínai klimatológia kezdetei;
klímanaptárak;**

Kína

Kina

People's Republic of China (PRC): Administrative Divisions & Territorial Disputes

Kína térképe

Kínai településnevek és értelmezésük

Kína 中国 (Dzsung Kuo) (Középső Birodalom)

Helynevek (földrajzi elő- és utónevek)

- pej = észak; nan = dél; tung = kelet; hszi = nyugat; san = hegy, hegység; ling = hegycsúcs; kiang, ho, he, csuan = folyó; hu = tó; haj = tenger; tu = sziget;

Színek

- hung = vörös; hej = fekete; po, pej = fehér; huang = sárga; csing = kék;

Számnevek

- 1 – 10; 11 = sō ji; 12 = sō ár; ... ; 20 = ar sō; 100 = ji paj; 1000 = van; „Nagy Fal” = „Van li csang cseng” = „a tízezer li hosszú fal” 长城 ;

Közigazgatási egységek

- county = megye = hszien; pl. Vanhszien;
- district = körzet = csou; pl. Fucsou; Szucsou; Vencsou;
- prefecture = tartomány = fu; pl. Hszi An fu;

Kínai helynevek / településnevek átírása:

- A név tényleges tükörfordítása, függetlenül annak kínai kiejtésétől; pl. Huang ho = Sárga-folyó; Hua-pej ping-jüen = Észak-kínai síkság;
- A név latin átírása oly módon, hogy az kiejtve a leginkább hasonlítson az eredeti kínai név kiejtésére; pl. Pej-tyin = északi főváros = Peking;
Nan-tyin = déli főváros = Nanking; San-haj = Sanghaj; Tiensan 天山 ;
gond: a kínai név latin átírása nem adja vissza a kínai kiejtést és hangszínt (32 magyar betű / hangzó \longleftrightarrow 50 ezer kínai írásjegy); pl. tyiang = folyó \rightarrow Hejlung-tyiang; \longleftrightarrow „Hszin-tyiang” = „Nyugati határvidék”; itt a „tyiang” jelentése: „határvidék” (azaz, a kiejtés hasonló, de az írásjegyek eltérők!);
- A kínai név helyett a tükörfordításától, illetve annak latin átírásától független, új név megadása; pl. Csang-tyiang = Hosszú folyam = Jangce; Guangzhou = Kanton;

Kínai tartományok és elnevezésük eredete:

- Hu-nan; (hu = tó → Tung-ting tó) „a tótól délre”;
- Hu-pej; (hu = tó → Tung-ting tó) „a tótól északra”;
- He-nan; (he = folyó → Sárga-folyó) „a Sárga-folyótól délre”;
- He-pej; (he = folyó → Sárga-folyó) „a Sárga-folyótól északra”;
- San-tung; (san = hegység → Tajhang-san) „a Tajhang-san-tól keletre”;
- San-hszi; (san = hegység → Tajhang-san) „a Tajhang-san-tól nyugatra”;
- Sen-hszi; „Sen” járástól nyugatra;
- Jünnan; a Jün-ling-től délre (ling = hegycsúcs);
- Csianghszi; 10. sz.-i közigazgatási egység nevének rövidítése;
- Kuangtung; 10. sz.-i közigazgatási egység nevének rövidítése;
- Kuanghszi; 10. sz.-i közigazgatási egység nevének rövidítése;
- Hejlungcsiang; Fekete Sárkány folyó (Amúr);
- Csöcsiang; a Csöcsiang folyóról;

- Csinghaj; (kínai) → „Kuku Nor” (ujgur); jelentése: „Kék tenger”;
- Szecsuan; („négy folyó” → mind a négy e tartományban ered, s a Jangcéba ömlik);
- Csiangszu; (Csiangning + Szucsou) a tartomány két legnagyobb városa;
- Fucsien; (Fucsou + Csienou) a tartomány két legnagyobb városa;
- Anhuj; (Anking + Hujcsou) a tartomány két legnagyobb városa;
- Kanszu; (Kancsou + Szucsou) a tartomány két legnagyobb városa;
- Csilin; (kínai) → „Kirin Ula” (mandzsu); jelentése: folyó mentén (Szungari-folyó);
- Kujcsou; jelentése: „értékes körzet” (helyi eredetű);
- Liaoning; jelentése: „béke a Liao-folyó völgyében (helyi eredetű);
- Tibet; → Thöböt (tibeti); jelentése: „fennsík”; kínai neve: Hszicang;

További földrajzi nevek és jelentésük

- Tajvan; (a sziget nyugati partján egy kikötő neve;
← Formosa (portugál); jelentése: „gyönyörű”;
- Jangce; → Csang-tyiang (kínai); jelentése: „hosszú folyam”;
- Gyöngy-folyó; → Dzsü-tyiang (kínai);
- Csilien; (mongol) → jelentése: „égi”;
- Altáj; (mongol) → jelentése: „arany”, vagy „aranyos”;
- Hszingan (Hingan; mandzsu) → jelentése: „arany”;
- Hszinjiang; (kínai) → jelentése: „csatolt határvidék”;

A kínai nyelv

- könnyű: nincs ragozás; nincsenek igeidők; a szórendből egyértelműen lehet ezekre következtetni;
⇒ nagyon könnyű megtanulni beszélni kínaiul;
- nehéz: 32 latin betű \longleftrightarrow 50 ezer kínai írásjegy!!! (ötezer írásjegyet használnak; 1500 írásjegy ismeretében lehet újságot olvasni);
⇒ nagyon nehéz megtanulni írni kínaiul;
- Tónusok
 - ˉ magas szint;
 - / emelkedő;
 - \ süllyedő;
 - v süllyedő-emelkedő;
- ✓ A császár és a bölcs;
- ✓ Renmin Ribao \rightarrow 2-, 4-, 6 ezer írásjegy (*, **, ***)

Példák

- „má” (jelentése: „anya”, „ló”);
„kaj” (jelentése: „csirke”, „utca”, „prostituált”);
„sö” (jelentése: „igen”, „erdő”, „kő”, „tíz”);
- „Cao nyi má” (jelentése: „fű a lovadnak”; „... szd meg az anyádat!”);
„Vo hszen vö nyi” (jelentése: „Meg akarom kérdezni Önt”; „Meg akarom csókolni Önt”);

Személynevek – családi nevek

- 1. családnév; 2. adott név;
a világon csak: Kína, Japán, Magyarország;
Mao Ce-tung → Mao-Cetung → Mao Zedong;
Csao Su-li → Csao Suli;
A kétszótagú vezetéknév igen ritka: pl. Oujang;

➤ Családnevek lehetnek:

- ✓ történelmi nevek: pl. Csou, Vej;
- ✓ hűbérurak neve: pl. Fej;
- ✓ ősi személynevek: pl. Pu;
- ✓ régi hivatalnokok neve; pl. Szutu, Szoma;
- ✓ nemesi rangok: pl. Hou;
- ✓ foglalkozások: pl. Tao (fazekas);

➤ Ming dinasztia kora (1368-1644)

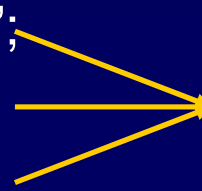
- ✓ 3600 családnév ←→ jelenleg: 200 családnév;
- ✓ a leggyakoribb családnevek:

„Csen”: jelentése: „érett,” „idős”;

„Wang”: jelentése: „herceg”;

„Csang”: jelentése: „hosszú”;

200-200 millió kínai neve;

Személynevek – adott nevek

- ✓ Egyedi adott nevek:
 - Vej-tung = védd magad!;
 - Hszia-lin = kis Sztálin;
 - Kang-mej = Szállj szembe Amerikával!;

- ✓ Élt egy Li nevű férfi:
 - 1. lánya: Aj-kuo = szeresd a hazát!;
 - 2. lánya: Aj-min = szeresd a népet!;
 - 3. lánya: Aj-tang = szeresd a pártot!;
 - ⇒ Kuomintang → börtön;

- ✓ Élt egy öregasszony Ansanban; apja: Liu;
 - amikor kislány volt, a neve: Liu ku-niang;
 - amikor férjhez ment PAJ-hoz, a neve: PAJ-Liu-si (Pajné);
 - amikor megöregedett, a neve: Paj-Lao-Ta-niang; (Paj anyó);
 - 1953-ban, 70 évesen: → választások → adott nevet választott: „Vej-ming” = civilizáció, kultúra, felvilágosodás;

✓ női adott nevek:

Jing-hszian = „csendes és erényes”;
drágakő; jáde; lótuszvirág; szerelem; hajnal; harmatcsepp;

✓ férfi adott nevek:

bátorság; erő; akarat; kitartás; tőszámnevek a születés
sorrendjében;

✓ kínai novella Li-ről:

gyerekkor, adott név: –

ifjúkor, adott név: Hszüe-kou; jelentése: „tanulj a kutyától!”
(a földbirtokos birkáit legeltette);

a bányában, adott név: Hszüe-nu; jelentése: „tanulj rabszolga!”

a Kínai Népköztársaság kikiáltása után (1949), adott név:
„tanulj meg építeni!”;

- ✓ Kínai Népköztársaság kikiáltása után (1949):
 - a leggyakoribb adott név: Hung = vörös;
 - Vang Hszia-hung = „Vang, a kis vörös”;
 - Vang Jao-hung = „Vang, aki vörös akar lenni”;
 - Vang Jung-hung = „Vang, aki örökké vörös”;

**Kína klímatörténete;
a kínai klimatológia
kezdetei; klímanaptárak**

A klasszikus időszak (a kezdetektől a 18. sz. végéig)

- ✓ A régi Kínában egyszerre igazodtak a Nap és a Hold járásához;
 - Hold – egy fordulat a Föld körül: 29 nap, 12 óra, 44', 3";
 - Föld – egy fordulat a Nap körül: 365 nap, 5 óra, 48', 46";Megtartották a hold-hónapot (29-30 nap), de minden 19 évből 7-be egy további hónapot is beiktattak;
⇒ egy-egy 19 éves perióduson belül az év napjainak átlagszáma kb. megadta azt az időtartamot, amely alatt a Föld egy teljes fordulatot tesz a Nap körül;
- ✓ i.e. 600: már ezt a nap-hold-naptárt használták Kínában;

✓ **Klimatológiai tanulmányok, i.e. 3. sz.:**

- Szertartások följegyzései; (fenológiai megfigyelések)
- Csou-dinasztia könyve;
- Huaj Nan-cu könyve;
- Lu tavaszi és őszi évkönyvei; (mezőgazdasági kalendárium)
→ 1 év = 12 holdhónap = 24 csi (kéthetes periódus);
specifikusan Honan és Shanszi tartományokra készült;

✓ **Klimatológiai tanulmányok, i.u. 2-3. sz. (Han-dinasztia)**

- Népi hagyományok és szokások jelentése;
- Légterek és helyiségek följegyzései;
- A monszun klíma első leírása
(Kelet-Kína: trópuson kívüli monszun)

Lu tavaszi és őszi évkönyvei – a 24 csi

sorszám	kínai elnevezés	magyar elnevezés	kezdési időpont
1.	Li Csun	tavaszkézdet	február 4-5.
2.	Jü Suj	tavaszi esők	február 19-20.
3.	Csing Csö	a rovarok ébredése	március 6-7.
4.	Csun Fen	tavaszi napéjegyenlőség	március 21-22.
5.	Csing Ming	világos és ragyogó (napfény és tiszta égbolt)	április 5-6.
6.	Ku Jü	por-eső (áprilisi eső)	április 20-21.
7.	Li Hszia	nyárkezdet	május 6-7.
8.	Hszaio Man	duzzad a szem	május 21-22.
9.	Mang Csung	kalászbá szökkenés	június 6-7.
10.	Hsziao Csö	nyári napforduló	június 21-22.
11.	Hsziao Zsö	kevésbé meleg	július 7-8.
12.	Ta zsö	kánikula	július 23-24.
13.	Li Csiu	őszkezdet	augusztus 8-9.
14.	Csu Zsö	a hőség vége	augusztus 23-24.
15.	Paj Lu	fehér harmatok (dér)	szeptember 8-9.
16.	Csiu Fen	őszi napéjegyenlőség	szeptember 23-24.
17.	Han Lu	hideg harmatok (zúzmara)	október 8-9.
18.	Szuang Csiang	fagy	október 24.
19.	Li Tung	télkezdet	november 7-8.
20.	Hsziao Hszüe	kisebb havazás (hószállingózás)	november 22-23.
21.	Ta Hszüeh	erős havazás	december 7-8.
22.	Tung Csö	téli napforduló	december 23-24.
23.	Hszai Han	kevésbé hideg	január 5-6.
24.	Ta Han	nagyon hideg	január 20-21.

A tájfun első leírása

- ❑ „tájfun” szó származása és jelentése = ta fung = „nagy szél”;
- ❑ **szülőhelye:** a Csendes-óceán;
- ❑ **keletkezési feltétele:** az óceánfelszín vízhőmérséklete tartósan 25 °C fölötti \Rightarrow labilis lesz a levegő \Rightarrow hosszan tartó erős föláramlások nagy nedvességtartalom óriási energiákkal;
- ❑ **haladási útvonala:** az óceán trópusi területei felől parabola alakú pályán haladva érheti el a kelet-ázsiai partokat;
- ❑ **hatása:**
 - maximális szélesebesség: 300-350 km·h⁻¹;
 - maximális csapadékmennyiség: 400-500 mm / 24 h;
 - \Rightarrow mindent elpusztít, ami az útjába kerül;

□ a tájfun és a régi Kína:

1) ősi kínai mondás: *„Tekints ki a házból, s ha pirosas felhőt látsz, ne menj ki.”*

A régi kínaiak szerint ha egy piros színárnyalat szelte át a felhős eget, akkor tájfun sebes érkezése várható. A tájfun kb. ötezer év óta foglalkoztatja a kínaiakat (a mezőgazdaság kezdetei);

2) ősi kínai mondás: *„Ha sötétvörös felhők jönnek a sárkánykapu felől, tájfun közeleg.”* (sárkánykapu = tenger. Az a hír járja, hogy a régi kínai mitológia számos sárkánya közül 4 sárkánykirály él a tenger alatt, nagy pompa és luxus közepette.

□ az első írásos emlék a tájfunról:

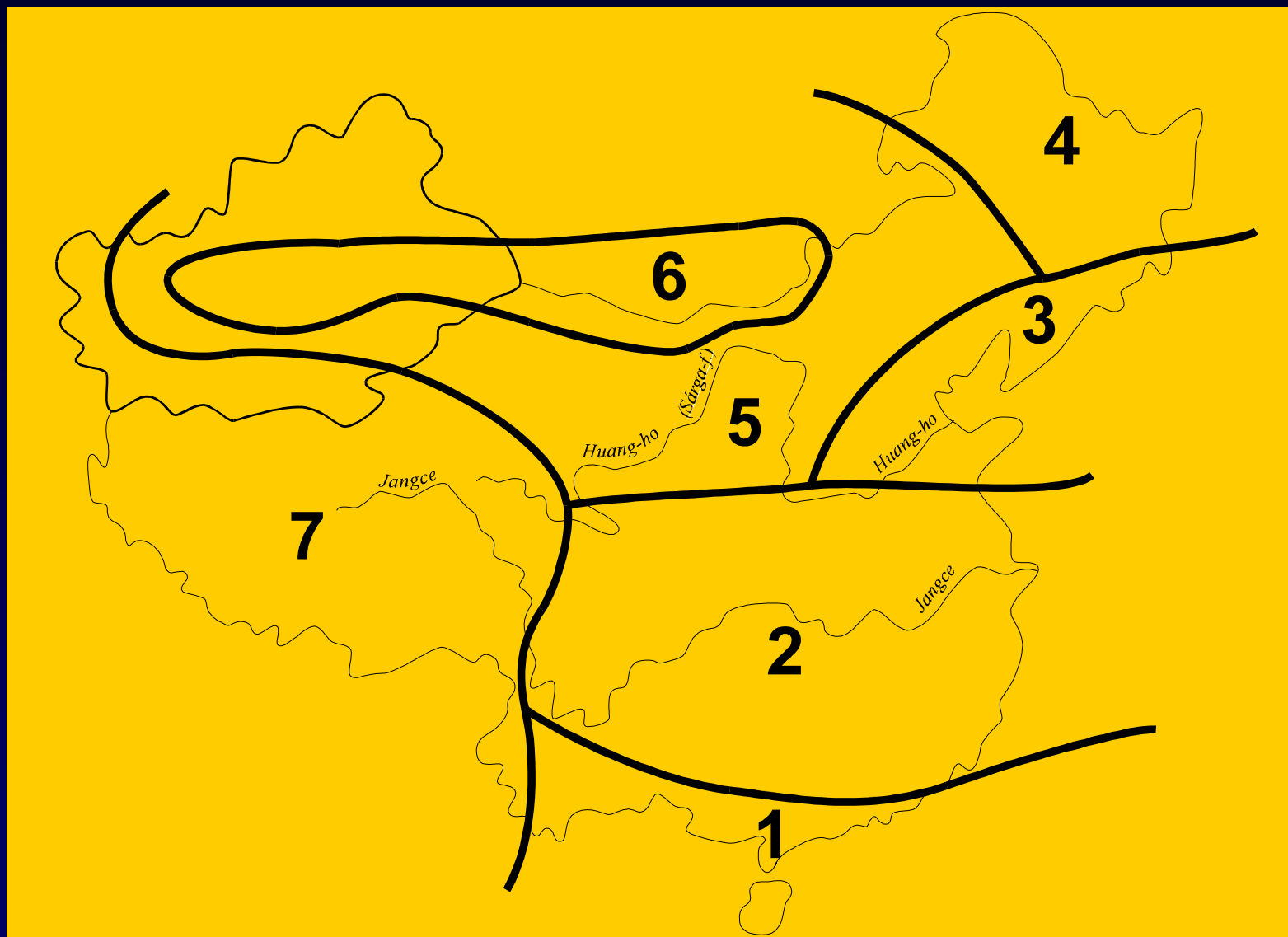
i.sz. 265-420, a Csin dinasztia időszaka; „*a megfigyelések szerint a tájfunok a holdév 6. és 7. hónapjában érkeznek*”.

□ a tájfunok csoportosítása:

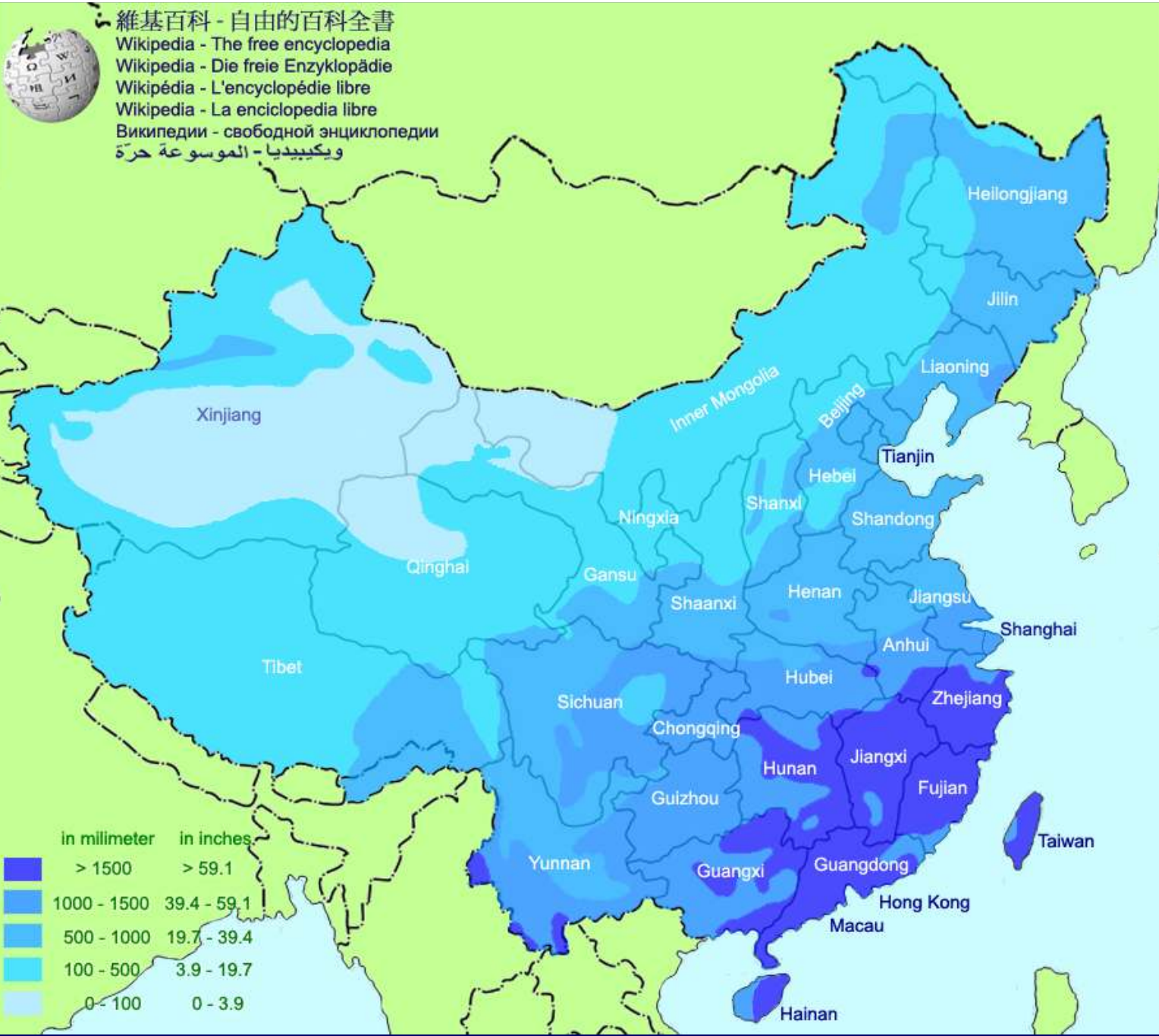
- 1) 7 napnál tovább tombol \Rightarrow súlyos következmények;
- 2) 1-2 napos tartam \Rightarrow enyhébb lefolyás;

A modern időszak (a 19. sz. elejétől napjainkig)

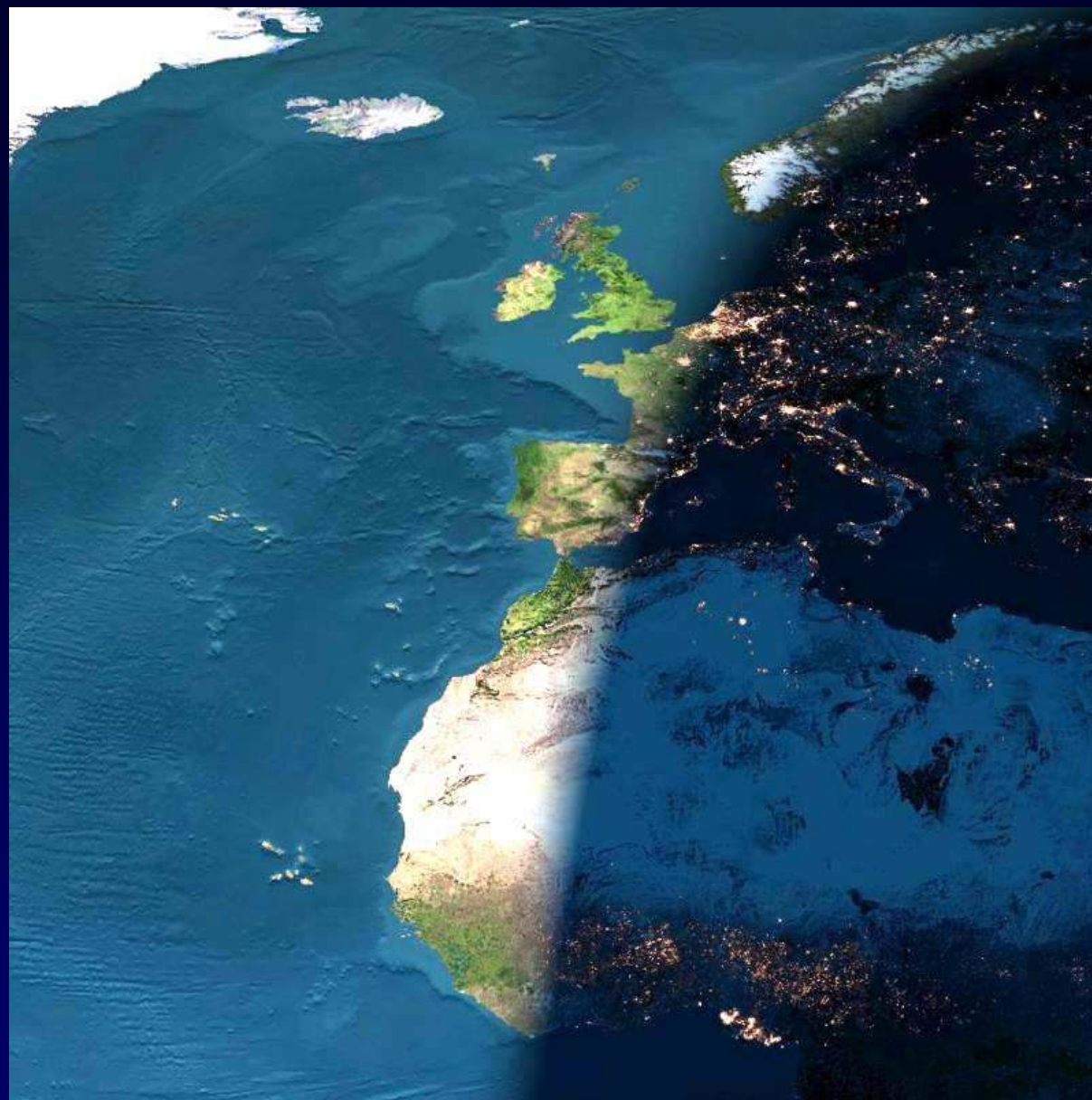
- ✓ Egyedi állomások észleléseinek összegzése:
Gherzi, 1951: Meteorológiai megfigyelések, Sanghaj, 1873-1937;
Névtelen szerző, 1963: A Királyi Obszervatórium megfigyelései,
Hongkong, 1884-1939, 1947-1962;
- ✓ Kelet-Ázsiára vonatkozó kiterjedt tanulmányok:
Gherzi, 1928: Kelet-Ázsia csapadék térképei;
Névtelen szerző, 1953, 1955: A Kínai Központi Meteorológiai Intézet
éghajlati térképei;

1. szavanna éghajlat; 2. csapadékos nyarú szubtrópusi éghajlat; 3. nedves kontinentális éghajlat hosszabb meleg évszakkal; 4. nedves kontinentális éghajlat rövidebb meleg évszakkal és hideg télel; 5. mérsékelt övi sztyepp éghajlat; 6. mérsékelt övi sivatagi éghajlat; 7. magashegységi éghajlat;

Az évi átlagos csapadékösszeg Kínában

Mára befejeztük, jó éjszakát!